

СОЦІАЛЬНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Бойко Л. О.

ВСТУП

В умовах війни в Україні, соціальність та інклюзивність набувають особливого значення для бізнесу. Воєнні дії та їх наслідки ставлять перед підприємствами нові виклики, серед яких важливе місце займає не лише забезпечення економічної стійкості, але й врахування соціальних потреб суспільства. Сучасний бізнес у всьому світі все більше усвідомлює важливість взаємодії зі своїм оточенням, включаючи як клієнтів та партнерів, так і спільноти та середовище. У період ведення бойових дій ця взаємодія набуває ще більшого значення, оскільки спільноти потребують підтримки та взаєморозуміння.

Соціальність бізнесу включає у себе різноманітні аспекти, від корпоративної відповідальності до створення соціальних програм та сприяння вирішенню соціальних проблем. Інклюзивність, у свою чергу, передбачає створення умов для рівного доступу та участі всіх груп населення в економічному та соціальному житті. Бізнеси, які розуміють свою роль у підтримці соціального благополуччя та враховують потреби всіх верств населення, не тільки сприяють відновленню та стабілізації суспільства, але й забезпечують власну стійкість та успішність у непростих умовах. При цьому створюються робочі місця для вразливих груп населення, підтримуються соціальні проекти та ініціативи, а також захищаються права людей. Соціально відповідальні та інклюзивні бізнеси демонструють високу здатність до інновацій та адаптації в умовах кризи. Вони швидко реагують на нові виклики, змінюють свої моделі ведення бізнесу та знаходять нові способи задоволення потреб суспільства.

Таким чином, тема соціальності та інклюзивності як складових бізнесу в умовах війни в Україні є надзвичайно актуальною, оскільки вона відповідає на нагальні потреби суспільства, сприяє економічному відновленню та розвитку, а також підтримує соціальну стабільність і згуртованість в умовах кризи.

1. Соціальне підприємництво як ефективний інструмент для розв'язання соціальних проблем

Повномасштабне вторгнення російської федерації викликало серйозні суспільні трансформації в Україні. Це стало каталізатором для виходу на поверхню та загострення численних проблем, які раніше вважалися менш важливими. Такі події спонукали суспільство до пошуку нових шляхів розвитку, сприяючи виникненню та підсиленню певних політичних, економічних та соціальних впливів. Відбулось переосмислення внутрішньої та зовнішньої стратегії розвитку країни, зросла взаємодія з міжнародними партнерами, а також змінилися пріоритети у внутрішній політиці щодо соціалізації населення. Важливою соціальною проблемою у контексті війни стало працевлаштування вразливої частини населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю та тих, хто через російський терор залишився без даху над головою. Ці версти населення мають особливі потреби та вимоги, і їм складніше знайти роботу через різноманітні обмеження та стереотипи у суспільстві. Для вирішення цих проблем можуть бути вжиті різноманітні заходи, включаючи створення програм професійної підготовки та підтримки для такого населення, прийняття законодавчих актів, що сприяють їхньому доступу до ринку праці, а також сприяння соціальним підприємствам та іншим формам соціальної економіки, які можуть створити робочі місця з урахуванням потреб та можливостей таких осіб.

Крім того, важливо забезпечити психологічну та психосоціальну підтримку для постраждалих людей, оскільки вони зазнали стресу та травм під час воєнних дій, необхідно шукати нові можливості для їх реабілітації. Тільки шляхом комплексного підходу і співпраці між урядом, громадськими організаціями та міжнародними партнерами можна ефективно вирішувати цю проблему.

Соціальне підприємництво дійсно є потужним інструментом для вирішення соціальних проблем, зокрема в умовах війни в Україні. Ця форма підприємництва поєднує в собі цілеспрямовану діяльність з прибутковим бізнесом, спрямованим на досягнення соціальних цілей та покращення умов життя вразливих груп населення. Слід зауважити, що соціальне підприємництво стало значущим явищем в Європі у 80-90 роках минулого століття. Цей період відзначався великими соціальними та економічними викликами, зокрема ростом безробіття, яке потребувало інноваційних підходів у сфері зайнятості та соціального захисту.

Аналіз літератури, присвяченої становленню та розвитку соціального підприємництва, дає можливість окреслити його основні характеристики:

- факт суспільної корисності та підприємницька поведінка, спрямована на досягнення суспільно значущих цілей або на користь соціально незахищених груп населення;
- одночасне досягнення фінансових та суспільно значущих цілей (гібридні підприємства), поєднання суспільних та приватних економічних інтересів;
- самоокупність і здатність генерувати прибуток, який підприємство використовує для реалізації власних цілей;
- виконання функцій агентів соціальних змін, які відіграють важливу роль у прискоренні змін суспільного порядку денного та сприйнятті певних соціальних питань;
- генерація новаторських ідей, спрямованих на вирішення суспільних проблем за допомогою підприємницьких методів;
- вирішення проблем, що виникають через провали ринку, які не в змозі вирішити держава¹.

Рис. 1. Основні характеристики соціального підприємництва

Джерело: сформовано автором на основі [1]

¹ Міжнародний досвід соціального підприємництва і перспективи його застосування в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/zarubizhnyy-dosvid-sotsialnoho-pidpryemnytstva-i-perspektyvy-yoho>

У Бельгії, Франції та Ірландії, уряди країн розпочали програми вторинного ринку праці, спрямовані на інтеграцію безробітних у ринок праці. Ці програми створювали умови для виникнення соціальних підприємств, які не лише забезпечували робочі місця для безробітних, але й вирішували конкретні соціальні проблеми у співтовариствах.

За даними Європейської Комісії, наразі в Європі існує 2 млн соціальних підприємств (10 % від усього європейського бізнесу), на яких працюють понад 11 млн співробітників (6 % працюючих осіб у регіоні). Основними організаційно-правовими формами соціальних підприємств у європейських країнах є кооперативи (зокрема, у Португалії – «кооперативи соціальної солідарності», у Франції – «соціальні кооперативи колективної власності», в Італії – «соціальні кооперативи», в Іспанії – «кооперативи соціальних ініціатив» тощо) або компанії (наприклад, у Великобританії – «компанії, що працюють в інтересах громади», у Бельгії – «компанії соціальної мети»)².

Ці ініціативи сприяли поширенню ідеї соціального підприємництва та визнанню його важливості як засобу соціального розвитку та економічної стабільності. Вони також стали важливим кроком у розвитку європейської політики соціальної підприємницької діяльності та сприяли становленню цього напрямку як ключового компонента соціально-економічної системи багатьох країн Європи.

За даними доповіді «Глобальний погляд на соціальне підприємництво», у 2022 р. у всьому світі налічувалося понад 11,5 млн соціальних підприємств. У Великій Британії нараховують близько 130 тис. таких організацій, у Німеччині – понад 100 тис., у Польщі – 30 тис., в Італії – близько 20 тис., в Австрії – понад 2,5 тис., а в Чехії – близько 500³.

Лідером європейського регіону у розвитку соціального підприємництва вважається Сполучене Королівство, де перше соціальне підприємство з'явилося ще у 1844 р., а нині налічується близько 70 тис. соціальних підприємств, що забезпечують працею майже 2 млн осіб (3 % населення). Зважаючи на розмаїття секторів, в яких діють соціальні підприємства, їх вплив на суспільство стає ще більш вагомим. Ці підприємства не лише забезпечують роботу для мільйонів людей, а й вирішують соціальні проблеми, підтримуючи вразливі категорії населення, створюючи робочі місця в депресивних районах та сприяють

² Міжнародний досвід соціального підприємництва і перспективи його застосування в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/zarubizhnyy-dosvid-sotsialnoho-pidpryemnytstva-i-perspektyvy-yoho>

³ Назарчук В. Соціальне підприємництво в умовах війни: ліки чи плацебо? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/9/708567/>

сталому розвитку. Важливою особливістю соціального підприємництва в Сполученому Королівстві є його величезний внесок у економіку країни (майже 9 % ВВП країни). Це свідчить про те, що соціальні підприємства стають не лише засобом соціальної підтримки, а й важливим гравцем на ринку, який вносить значний вклад у загальний економічний розвиток. При такому вражаючому впливі соціального підприємництва у Великобританії, його досвід і практики можуть служити прикладом для інших країн у розвитку та поширенні соціального підприємництва як ефективного інструменту для вирішення соціальних проблем.

Цікавим є також досвід Ізраїлю у розвитку соціального підприємництва, він відзначається великим впливом на соціальну інтеграцію та реабілітацію вразливих категорій населення. Підприємство «Nameshaken» – прекрасний приклад успішного соціального підприємства, яке не лише створює робочі місця для осіб з інвалідністю, але й активно сприяє їхній соціалізації та реабілітації. Залучення до роботи на цьому підприємстві не лише надає людям з інвалідністю можливість заробляти гідний дохід, але й допомагає відчувати себе корисними та цінними членами суспільства. Що особливо вражає в цьому прикладі, так це те, що підприємство на 50% належить державі, що демонструє важливість партнерства між урядом та приватним сектором у розвитку соціального підприємництва. Така співпраця значно посилює соціальний вплив та ефективність програм та ініціатив, спрямованих на інтеграцію та підтримку вразливих груп населення⁴.

Соціальне підприємництво у Німеччині є добре розвиненим сектором, який відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем та сприяє сталому розвитку суспільства. Німеччина має сприятливе законодавство щодо соціального підприємництва, що стимулює розвиток цієї сфери. Наприклад, визначено правові форми, такі як «громадські корпорації» (Gemeinnützige GmbH) та «соціальні підприємства» (Sozialunternehmen), які надають підприємствам можливість поєднувати соціальні та комерційні цілі. Уряд та приватні організації активно підтримують соціальні підприємства в Німеччині через різноманітні програми фінансування, гранти та інвестиції. Це допомагає забезпечити сталість та зростання цього сектору. Німецькі соціальні підприємства відомі своєю інноваційністю та здатністю до пошуку нових рішень для соціальних проблем. Вони активно

⁴ Коваль О. П. Зарубіжний досвід соціального підприємництва і перспективи його застосування в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_socpidp-riemnictvo_16_022024.pdf

застосовують нові технології та підходи для досягнення своїх цілей. Багато соціальних підприємств у Німеччині співпрацюють з урядовими та громадськими організаціями для реалізації спільних програм та ініціатив. Соціальні підприємства в Німеччині активно працюють над соціальною інклюзією, сприяючи працевлаштуванню людей з обмеженими можливостями, безробітним та іншим вразливим групам населення. Загалом, соціальне підприємництво в Німеччині має значний вплив на соціальний, економічний та екологічний розвиток країни та є важливою складовою її соціально-економічної системи.⁵

Адаптація соціальної політики в Україні до нових воєнних реалій неможлива без урахування змін у номенклатурі та структурі соціально вразливих категорій населення. Зокрема, станом на вересень 2023 р. налічувалося 3 млн людей з інвалідністю, і за півтора року їх кількість збільшилася приблизно на 300 тис.⁶

Найбільшою мотивацією українських соціальних підприємців до реалізації своєї діяльності стали особисті переконання та цінності, власний життєвий досвід та соціальна відповідальність. Багато соціальних підприємців відчувають потяг до роботи, яка має справжній суспільний вплив та спрямована на вирішення конкретних проблем у своєму оточенні. Вони вірять у потенціал змін та бажають брати активну участь у створенні кращого світу. Їхня особиста досвідчена соціальна чутливість та бажання допомогти тим, хто цього потребує, часто стають вагомими факторами у прийнятті рішення про відкриття соціального підприємства. Крім того, багато соціальних підприємців відчувають велику соціальну відповідальність перед спільнотою та суспільством загалом, усвідомлюючи потребу у змінах та стають агентами цих змін, створюючи інноваційні рішення для розв'язання соціальних проблем.

Соціальне призначення є важливим критерієм для типологізації соціальних підприємств, оскільки воно відрізняє їх від звичайних прибуткових підприємств і бізнес-проектів. Саме це призначення визначає їхню місію та спрямованість на вирішення соціальних проблем та покращення умов життя вразливих груп населення. В Україні соціальні підприємства активно спрямовують свої зусилля на досягнення декількох цілей одночасно. Проте, найбільш активними напрямками діяльності є працевлаштування соціально вразливих груп населення (61%) та генерування прибутку для підтримки власної

⁵ Вотченікова В.М. Соціальне підприємництво як інноваційна форма бізнесу. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77fd7d42-3683-405a-982c-89af6b1cfd9c/content>

⁶ В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю – Жолнович. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763345-v-ukraini-nalicuetsa-3-...>

діяльності (53%)⁷. Це важливо, оскільки працевлаштування вразливих груп населення допомагає забезпечити їм стабільність та самостійність, що в свою чергу сприяє підвищенню рівня життя і розширенню можливостей для розвитку. Генерування прибутку для підтримки власної діяльності дозволяє соціальним підприємствам забезпечувати сталість своєї роботи та розвитку, щоб подальше здійснення соціальної місії було ефективним та стабільним.

Одне з найбільш відомих та успішних соціальних підприємств в Україні «Горіховий Дім», воно не використовує назву «соціальна пекарня», і вагому частину свого прибутку підприємство скеровує на підтримку соціальних проєктів Фонду «Горіховий дім», зокрема на утримання Центру інтегральної опіки для жінок, які опинилися у кризових ситуаціях.

Відомі ветеранські бізнеси Veterano Pizza, Veterano Coffee, Veterano Brownie можуть вважатися соціально відповідальними, незважаючи на відсутність прямого використання терміну «соціальний». Вони не акцентують це у своїй рекламі, але їхні дії, такі як працевлаштування представників вразливих категорій населення та спрямування частини прибутку на соціальні проєкти, свідчать про їхню соціальну відповідальність. Зазвичай підприємства, які займаються соціальною відповідальністю, можуть це робити через конкретні дії, а не завжди через пряму рекламу. Таким чином, навіть якщо вони не використовують термін «соціальний» у своїй маркетинговій стратегії, їхні дії мають позитивний вплив на суспільство сприяючи соціальному благополуччю.

У 2020 році ROZETKA та Visa проводили проєкт «Бізнес-трамплін», в якому пропонували малому бізнесу заявити про себе. У топ-30 цього конкурсу потрапили такі відомі соціальні підприємства як Музей у темряві «Третя після опівночі», Соціальна Майстерня WoodLuck, Good Bread from Good People, Zelenew – лабораторія ресайклінгу, «Україна без сміття» та інші. В описі для конкурсу жодне з цих підприємств не вказало, що вони є соціальним бізнесом, хоча фактично вони є одними з найбільш успішних соціальних підприємств країни⁸.

Для розвитку соціального бізнесу надзвичайно корисним інструментом можуть бути соціальні мережі. Вони створюють

⁷ Екосистема соціального підприємництва в Україні: виклики та можливості. URL: https://pactukraine.org.ua/sites/default/files/2018-06/APEA_REPORT_ukr.pdf

⁸ Корнецький А. Veterano Pizza, «Горіховий Дім», «Україна без сміття» – бізнес, який приховує свою соціальність, бо в Україні це непопулярно. Як це змінити. URL: <https://forbes.ua/leadership/veterano-pizza-gorikhoviy-dim-ukraina-bez-smitya-biznes-yakiy-prikhovue-svoyu-sotsialnist-bo-v-ukraini-tse-nepopulyarno-yak-tse-zminiti-20112021-2815>

можливості для підприємств побудувати спільноту навколо своєї місії та цінностей, залучати увагу цільової аудиторії, розповісти про свою місію та взаємодіяти з клієнтами. Шляхом активного використання соціальних мереж підприємства можуть підвищити свою видимість, розширити вплив та досягти більшої ефективності у веденні своєї соціально-бізнесової діяльності.^{9 10}

Соціальні підприємства будуть мати певні переваги після війни, коли суспільство відновлюється та шукає способи покращення якості життя. Уряди, міжнародні організації та фонди можуть бути більш схильними надавати фінансову підтримку та інвестиції у соціальні підприємства, коли вони розглядаються як засіб сприяння соціальному відновленню та стабілізації. Для успішного запуску та розвитку соціального підприємства важливо провести аналіз ринку та потреб споживачів, розробити чіткий бізнес-план та залучити підтримку та інвестиції від зацікавлених сторін. Під час вибору стратегії розвитку важливо враховувати специфіку ситуації в конкретному регіоні та сфері діяльності.

2. Інклюзивне підприємництво –

шлях до сталого розвитку та соціальної справедливості

Теорія інклюзивного розвитку виникла пізніше ніж нова інтерпретація теорії сталого розвитку. Термін «інклюзія» вперше був використаний у 1970-х роках у США для визначення процесу залучення всіх громадян до певних соціальних процесів. Найбільш розповсюдженим визначенням цього терміну є «залучення до процесу усіх без виключень і обмежень». Для бізнесу даний термін означає розвиток, який характеризується неспадним трендом динаміки економічних показників та висхідними трендами динаміки впровадження соціальних і екологічних інновацій¹¹.

Інклюзивний розвиток відрізняється від інших різновидів розвитку тим, що націлений на створення гармонії у розвитку бізнесу, суспільства

⁹ Бойко В. О., Осадчий А. А., Бойко Л. О. Соціальні мережі – перспективний напрям просування бізнесу у підприємницькій діяльності. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. № 2 (77). С. 178–185.

¹⁰ Бойко Л. О., Колінько А. Д. Соціальні мережі для бізнесу: яку платформу обрати. *Підприємництво і торгівля: тенденції розвитку*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (20-21 травня 2021 року). Одеса: Державний університет «Одеська політехніка», 2021. С. 28–31.

¹¹ Кушнір О. І., Жигулін О. А. Механізм формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в агропродовольчій, готельній і ресторанній сферах. *Економіка харчової промисловості*. 2022. Том 14. Вип. 1. DOI <https://doi.org/10.15673/ie.v14i1.2264>

та держави. Він акцентує увагу на залученні всіх верств населення до процесу економічного зростання та забезпеченні рівних можливостей для всіх. Це включає соціальну справедливість, економічну участь та екологічну відповідальність, сприяючи таким чином створенню стійкого та гармонійного суспільства.

Інклюзивне підприємництво в Україні отримало новий поштовх розвитку під час війни і це, перш за все створення та розвиток бізнес-ініціатив, які враховують потреби та можливості всіх членів суспільства, включаючи найбільш вразливі категорії населення. Воно спрямоване на забезпечення рівних можливостей для працевлаштування, залучення до економічної діяльності та підтримку соціальної інтеграції (рис. 2).

Рис. 2. Основні аспекти інклюзивного підприємництва

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Впровадження інклюзивного розвитку бізнесу можуть значно покращити якість життя населення, сприяти економічному зростанню та створити більш справедливе та стійке суспільство. Особлива увага приділяється працевлаштуванню та підтримці ветеранів, переселенців, людей з інвалідністю, жінок, які залишилися без роботи через війну, та інших соціально вразливих груп. Інклюзивне підприємництво прагне створити рівні умови для всіх, незалежно від їхнього соціального статусу, фізичних можливостей чи інших факторів, які можуть бути перешкодами для участі в економічній діяльності.

Організація тренінгів, семінарів та інших освітніх програм для розвитку підприємницьких навичок серед вразливих груп населення допомагає людям здобути необхідні знання та навички для успішного започаткування та ведення бізнесу. Забезпечення доступу до фінансових ресурсів, включаючи гранти, мікрокредити та інші форми фінансування сприяють інклюзивним підприємцям запустити та розвивати свій бізнес.

В Україні понад 3 млн людей з інвалідністю і лише 16% із них мають роботу. Одна із причин, що зупиняє людину з інвалідністю претендувати на вакансію – це відсутність належних умов для роботи. У серпні 2023 року Міністерство економіки разом із Державною службою зайнятості запровадили програму, яка передбачає компенсацію вартості облаштування робочих місць для осіб з інвалідністю. Відповідно до програми, роботодавці, які працевлаштували людину з інвалідністю і підготували для неї робоче місце, можуть отримати відшкодування витрат. Робоче місце повинно бути облаштоване протягом 90 днів з моменту працевлаштування. Після цього роботодавець подає заяву на відшкодування витрат до центру зайнятості або через портал Дія, додаючи копії необхідних документів. Розгляд заяви триває 10 робочих днів, і в разі позитивного рішення, кошти будуть перераховані на рахунок роботодавця протягом 5 днів. Це питання стало особливо важливим після початку повномасштабного вторгнення рф, коли внаслідок військових дій збільшилася кількість людей з інвалідністю як серед військових, так і серед цивільних громадян. І більшість з них до отримання поранення були на ринку праці і, вочевидь, мають бажання повернутися до роботи¹².

Інклюзивне підприємництво в Україні стає все більш популярним, забезпечуючи підтримку та працевлаштування для вразливих груп населення. У Верховній Раді розроблено законопроект № 10258, який розширює межі державних гарантій і створює умови для розвитку ветеранського підприємництва. Законопроект формулює чітке визначення ветеранського підприємництва, що допомагає ідентифікувати та підтримувати бізнеси, засновані ветеранами або такими, що активно працевлаштовують ветеранів. Цей законодавчий акт спрямований на підтримку ветеранського підприємництва, передбачає створення сприятливих умов для розвитку бізнесу ветеранами. Він включає спрощення доступу до кредитних ресурсів, впровадження ефективних страхових механізмів та забезпечення доступу до освітніх ресурсів через єдину інформаційну платформу. Це не лише допоможе

¹² Більше 80 відсотків фахівців з інвалідністю в Україні не мають роботи. Як держава планує залучити їх до ринку праці? URL: https://kam.gov.ua/ua/news/pg/20524561342371_p13/

ветеранам інтегруватися у цивільне життя, але й сприятиме економічному зростанню та розвитку інклюзивного суспільства¹³.

Ветеранський бізнес і інклюзивне підприємництво мають багато спільного в своїх підходах до вирішення соціальних проблем та підтримки вразливих груп населення. Ветеранські бізнеси, створені колишніми військовослужбовцями, часто не лише забезпечують працевлаштування ветеранів, але й надають їм необхідну підтримку для реінтеграції в цивільне життя. Це створює важливий прецедент для інших форм соціального підприємництва, зокрема інклюзивного, яке охоплює ширше коло вразливих груп.

Інклюзивне підприємництво в Україні розвивається, беручи приклад з успіху ветеранських бізнесів, які продемонстрували, як підприємництво може бути інструментом для вирішення соціальних проблем. Ветеранські бізнеси показали, що надання роботи та підтримки вразливим групам, таким як ветерани, може бути не лише економічно вигідним, але й соціально корисним. Цей досвід став основою для розширення концепції соціального підприємництва на інші групи, що потребують допомоги та інтеграції.

В Україні інклюзивне підприємництво, подібно до ветеранського бізнесу, активно розвивається і включає різноманітні ініціативи, спрямовані на підтримку та інтеграцію людей з інвалідністю, безпритульних, осіб, що опинилися в складних життєвих обставинах та інших вразливих груп. Прикладом такого підприємства є «Крамниця добра» (Дніпро) – соціальний магазин, де продаються вироби ручної роботи, створені людьми з інвалідністю. Цей проєкт надає можливість людям з особливими потребами реалізувати свій творчий потенціал та заробляти на життя. У соціальній кав'ярні «Інклюзія» (Київ) працюють люди з інвалідністю. Заклад організовує різноманітні соціальні заходи, спрямовані на підвищення обізнаності про проблеми інклюзії. «Emmaus» (Харків) – це підприємство надає житло, роботу та підтримку безпритульним та людям з інвалідністю, займаючись збиранням, ремонтом та продажем меблів та інших речей. Ці приклади демонструють, як інклюзивні підприємства в Україні сприяють соціальній інтеграції, надають підтримку вразливим категоріям населення та роблять вагомий внесок у розвиток громад.

Досвід ветеранського бізнесу в Україні слугує потужним прикладом для розвитку інклюзивного підприємництва. Ветеранські підприємства

¹³ Тарасенко Т. Ми пропонуємо надати ширші можливості ветеранам-підприємцям користуватися гарантіями держави. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/247450.html

демонструють, як бізнес може бути платформою для соціальної підтримки та інтеграції, що стає натхненням для інших соціальних підприємств. Інклюзивне підприємництво, слідуючи цим прикладом, сприяє вирішенню ширшого спектру соціальних проблем, надаючи можливості для працевлаштування та підтримки вразливим групам населення, та робить вагомий внесок у розвиток суспільства.

Асоціація Підприємців Ветеранів АТО на сьогодні піднімає ключові питання, пов'язані з соціалізацією ветеранів через підприємництво, ефективною ветеранською політикою та перевагами співпраці з бізнесами, створеними ветеранами. Підписання Меморандуму між Асоціацією Підприємців Ветеранів АТО та благодійним фондом «Майбутнє України 2050» стало важливим кроком у підтримці ветеранського підприємництва. Спільна діяльність, спрямована на створення бази даних бізнес-проектів, покращення законодавства та висвітлення проблем реабілітації, сприятиме не лише економічному розвитку, але й соціальній інтеграції ветеранів.

Компанія ДТЕК Енерго докладає значних зусиль для підтримки ветеранів, які повертаються до роботи після служби в ЗСУ. ДТЕК розробила комплексну програму, яка включає психологічну, юридичну, медичну та професійну підтримку ветеранів. Ініціативою компанії є залучення більшої кількості жінок на традиційно чоловічі посади, реалізація таких програм потребує значних фінансових витрат, але вони мають позитивний вплив на співробітників.

АТ «Укрзалізниця» активно працює над створенням інклюзивного середовища як для працівників, так і для пасажирів. Компанія впроваджує політику рівних можливостей при наймі робітників, сприяючи залученню людей з обмеженими можливостями та інших вразливих груп; надає безбар'єрний доступ до інфраструктури залізничних станцій та вагонів для пасажирів з обмеженими можливостями, включаючи спеціально обладнані місця та допоміжний персонал¹⁴.

Громадська організація «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу» робить вагомий внесок у забезпечення інклюзії та підтримки людей з інвалідністю в Україні. Завдяки активній діяльності, міжнародним проектам та партнерствам організація сприяє створенню безбар'єрного середовища та покращенню якості життя для всіх членів суспільства. Пріоритетними напрямками діяльності організації є соціальна, психологічна, фізична та спортивна реабілітація дітей з

¹⁴ Трансформації в інклюзивності бізнесу – історії успіху бізнесу та держави.
URL: <https://eba.com.ua/transformatiyyi-v-inklyuzyvnosti-biznesu-istoriyi-uspihu-biznesu-ta-derzhavy/>

особливими освітніми потребами та інвалідністю. Це стало можливим завдяки співпраці з органами місцевого самоврядування та благодійними організаціями. У Центрі комплексної реабілітації осіб з інвалідністю «Донбас-Прикарпаття» часто проводяться заходи та заняття¹⁵.

Соціальні та інклюзивні підприємства відіграють важливу роль у підтримці соціальної та економічної стабільності під час війни, демонструючи високу ефективність та здатність адаптуватися до складних умов. Їх діяльність є невід'ємною частиною стратегії подолання наслідків війни та відновлення нормального життя у суспільстві.

ВИСНОВКИ

Діяльність соціальних та інклюзивних підприємств під час воєнних дій в Україні набуває особливої важливості та актуальності. Вони відіграють ключову роль у підтримці найбільш вразливих верств населення, забезпечуючи їх необхідними послугами та ресурсами. Війна створює додаткові виклики, такі як переміщення населення, руйнування інфраструктури та психологічний тиск, але соціальні та інклюзивні підприємства демонструють здатність адаптуватися до нових умов і забезпечувати підтримку тих, хто її найбільше потребує.

Соціальні та інклюзивні підприємства забезпечують допомогу людям з обмеженими можливостями, переселенцям, ветеранам та іншим вразливим категоріям громадян, надаючи їм робочі місця, медичну допомогу та соціальну підтримку. Ці підприємства швидко адаптуються до змінних умов, впроваджуючи нові форми роботи та підтримки, такі як дистанційне обслуговування, мобільні команди допомоги та онлайн-навчання. Вони сприяють зміцненню соціальної згуртованості та підтримці громад, створюючи мережі взаємодопомоги та солідарності. Соціальні підприємства активно надають психологічну допомогу та підтримку тим, хто постраждав від війни, допомагаючи їм справлятися з травмами та стресом та сприяють економічній стабільності, створюючи робочі місця та підтримуючи місцеву економіку, що особливо важливо в умовах війни.

Таким чином, незважаючи на сучасні виклики, бізнес в Україні демонструє стійкість і адаптивність, зокрема соціальні та інклюзивні підприємства зростають у чисельності та впливі. Вони отримують підтримку через різні грантові програми та пільгові кредити, що дозволяє їм продовжувати діяльність і розширюватися навіть у складних умовах невизначеності. Такі підприємства під час війни відіграють

¹⁵ Інклюзивні підходи та досягнення ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу». URL: <https://www.prostir.ua/?news=hromadska-orhanizatsiya-zhinky-ta-dity-z-invalidnistyu-pivnichnoho-donbasu-inklyuzyvni-pidhody-ta-dosyahnennya>

вирішальну роль у підтримці соціальної стабільності та забезпеченні базових потреб найбільш вразливих верств населення. Їх діяльність є критично важливою для подолання наслідків війни та сприяння відновленню суспільства.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячене аналізу ролі соціально відповідального та інклюзивного бізнесу в умовах військового конфлікту. Війна створює численні виклики для українського суспільства, включаючи економічні труднощі, соціальну напруженість та руйнування інфраструктури. У цьому контексті соціальність та інклюзивність стають критично важливими складовими стратегії ведення бізнесу. У статті розглянуто, як українські підприємства адаптуються до нових умов, впроваджуючи практики, що сприяють соціальній інтеграції, підтримці вразливих груп населення та зміцненню суспільного благополуччя. Особлива увага приділяється успішним прикладам бізнес-ініціатив, які демонструють, що відповідальний підхід може забезпечити не лише стійкість підприємств, але й внести значний вклад у відновлення та стабілізацію країни. Дослідження має на меті підкреслити важливість партнерства між урядом, приватним сектором та громадськими організаціями у створенні умов для інклюзивного розвитку в умовах кризи.

Література

1. Міжнародний досвід соціального підприємництва і перспективи його застосування в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/zarubizhnyy-dosvid-sotsialnoho-pidpryyemnytstva-i-perspektyvy-yoho>
2. Назарчук В. Соціальне підприємництво в умовах війни: ліки чи плацебо? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/9/708567/>
3. Коваль О. П. Зарубіжний досвід соціального підприємництва і перспективи його застосування в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_socpidpriemnictvo_16_022024.pdf
4. Вотченікова В. М. Соціальне підприємництво як інноваційна форма бізнесу. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77fd7d42-3683-405a-982c-89af6b1cfd9c/content>
5. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю – Жолнович. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763345-v-ukraini-nalichuetsya-3-...>
6. Екосистема соціального підприємництва в Україні : виклики та можливості. URL: https://pactukraine.org.ua/sites/default/files/2018-06/APEA_REPORT_ukr.pdf

7. Корнецький А. Veterano Pizza, «Горіховий Дім», «Україна без сміття» – бізнес, який приховує свою соціальність, бо в Україні це непопулярно. Як це змінити. URL: <https://forbes.ua/leadership/veterano-pizza-gorikhoviy-dim-ukraina-bez-smitty-biznes-yakiy-prikhovue-svoyu-sotsialnist-bo-v-ukraini-tse-neropulyarno-yak-tse-zminiti-20112021-2815>

8. Бойко В. О., Осадчий А. А., Бойко Л. О. Соціальні мережі – перспективний напрям просування бізнесу у підприємницькій діяльності. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. № 2 (77). С. 178–185.

9. Бойко Л. О., Колінько А. Д. Соціальні мережі для бізнесу: яку платформу обрати. Підприємництво і торгівля: тенденції розвитку: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (20-21 травня 2021 року). Одеса : Державний університет «Одеська політехніка», 2021. С. 28–31.

10. Кушнір О. І., Жигулін О.А. Механізм формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в агропродовольчій, готельній і ресторанній сферах. *Економіка харчової промисловості*. 2022. Том 14, Вип. 1. DOI: <https://doi.org/10.15673/ie.v14i1.2264>

11. Більше 80 відсотків фахівців з інвалідністю в Україні не мають роботи. Як держава планує залучити їх до ринку праці? URL: https://kam.gov.ua/ua/news/pg/20524561342371_p13/

12. Тарасенко Т. Ми пропонуємо надати ширші можливості ветеранам-підприємцям користуватися гарантіями держави. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/247450.htm

13. Трансформації в інклюзивності бізнесу – історії успіху бізнесу та держави. URL: <https://eba.com.ua/transformatsiyi-v-inklyuzyvnosti-biznesu-istoriyi-uspihu-biznesu-ta-derzhavy/>

14. Інклюзивні підходи та досягнення ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу». URL: <https://www.prostir.ua/?news=hromadska-orhanizatsiya-zhinky-ta-dity-z-invalidnistyu-pivnichnoho-donbasu-inklyuzyvni-pidhody-ta-dosyahnennya>

Liudmyla Boiko

PhD in of Agricultural Sciences, Associate Professor,
Associate Professor the Department of Entrepreneurship,
Accounting and Finance,

Kherson State Agrarian and Economic University, Kropyvnytskyi
5/2, Universytetskyi Ave., Kropyvnytskyi, 25031, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3699-6906>